

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Studijní obor: Sociologie - Andragogika

Název bakalářské práce:

Vývoj profesní role ženy

Development of woman's professional role

Autorka bakalářské práce:

Kamila Lužová

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Martin Fafejta Ph.D. - KSA

P r o h l á š e n í :

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vývoj profesní role ženy“ vypracovala samostatně s využitím literatury a informací, na něž odkazuji.

V Brně dne 20. března 2012

Kamila Lužová

P o d ě k o v á n í :

Touto cestou chci poděkovat vedoucímu mé práce Mgr. Martinu Fafejtovi Ph.D. za odborné vedení, profesionální pomoc a cenné připomínky při zpracování mé bakalářské práce a také personálu knihovny Gender Studies v Praze za pomoc při vyhledávání odborné literatury.

Název bakalářské práce:

Vývoj profesní role ženy

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá vývojem profesní role ženy, jejím společenským postavením a vývojem jejích práv. Práce postihuje časové období od pádu Rakouska-Uherska do současnosti. Bakalářská práce je strukturovaná do tří hlavních částí, které na sebe časově navazují. Každá část se věnuje vymezenému období a obsahuje popis postavení ženy v soudobé společnosti, možnosti vzdělávání žen, uplatnění na trhu práce a postavení v rámci rodiny.

Klíčová slova:

Profesní role, mužská role, ženská role, žena, trh práce, rovnost příležitostí, postavení ženy, rodina, vzdělání, gender, ženské spolky.

Title of the Bachelor's Thesis:

Development of woman's professional role

Abstract:

Bachelor's Thesis looks into a woman's development of professional role, social positioning and development of rights. The thesis's time frame starts in the downfall of the Austro-Hungarian Empire and ends in the present day. Thesis is structured into three continues main sections. Each section is dedicated to a certain time frame and consists of description of woman's status in a contemporary society, opportunities for education, employment and position in a family.

Keywords:

Professional roles, man's role, woman's role, woman, labor market, equal opportunity, woman's status, family, education, gender, woman's society.

OBSAH

1. ÚVOD.....	7
2. ROLE ŽENY V RAKOUSKU-UHERSKU PŘED, BĚHEM PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY a V OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY	9
2.1. Postavení ženy.....	9
2.2. Možnost vzdělávání	10
2.3. Ženské spolky.....	12
2.4. Role na trhu práce a v rodině	14
2.5. Ženy této doby.....	16
3. ROLE ŽENY V ČESKOSLOVENSKU (1938-1992)	17
3.1. Postavení ženy.....	19
3.2. Možnost vzdělávání	19
3.3. Ženské spolky.....	21
Ženská národní rada	21
3.4. Role na trhu práce.....	22
3.5. Žena této doby.....	23
4. ROLE ŽENY V ČESKÉ REPUBLICE (PO ROCE 1993).....	24
4.1. Postavení ženy.....	25
4.2. Možnost vzdělávání	27
4.3. Role na trhu práce.....	30
Postavení ženy v zaměstnání a pracovní odvětví zastávaná ženami	31
Podíl žen pracujících na částečný úvazek.....	32
Míra zaměstnanosti podle pohlaví a dosaženého vzdělání	32
Průměrný měsíční příjem mužů a žen v jednotlivých odvětvích	34
Postavení ženy na trhu práce - vliv porodnosti na obnovu kvalif. pracovníků.....	35
4.4. Vazba rodina vs. práce.....	36
4.5. Ženy této doby.....	37
5. ZÁVĚR	38
6. POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY	41
7. PŘÍLOHY	44

1. ÚVOD

Má bakalářská práce má název „Vývoj profesní role ženy“. Vzhledem k tomu, že problematiku profesního vývoje není možno dobře oddělit od vývoje postavení žen ve společnosti, rozhodla jsem se svou práci pojmout v širším pohledu. Budu se snažit porozumět vazbám mezi prací, rodinou a vlastní seberealizací ženy.

V této práci se věnuji tématu ženské problematiky, emancipace a změn přístupu k roli ženy. Vzhledem k rychlým společenským, ekonomickým a politickým změnám ve zkoumaném období (od konce devatenáctého století až po začátek století jednadvacátého) bych chtěla svou práci vymezit místně i přesněji časově. V bakalářské práci se budu věnovat území Československa a České republiky. Časově bych ráda vypracovala přehled problematiky pro tato období:

- Role ženy v Rakousku-Uherskou před a během první světové války (do roku 1918)
- Role ženy v Československu (1918 – 1992)
- Role ženy v České republice (po roce 1993)

Změna role ženy v novodobých dějinách patří posledních 30 let k jedné z priorit veřejného zájmu a společenské diskuse. Rozbor podmínek a trendů v jednotlivých obdobích nám přináší dílčí informace o dopadech a efektech, které na oblast změny role ženy mají hlavní vliv.

Vzhledem ke skutečnosti, že se tato práce zaměřuje na analýzu profesní role ženy v jednotlivých historických obdobích, je hlavní použitou metodou právě prostudování a komparace dostupné tématické literatury. Zdrojem informací jsou odborné texty, přednášky, studie a analýzy děl od různých autorů, především sociologů a analytiků v oblasti genderové problematiky. Práci bych ráda strukturovala do následujících kapitol:

- Úvod
- Role ženy v Rakousku-Uherskou před a během první světové války (do roku 1938)
- Role ženy v Československu (1938 – 1992)
- Role ženy v České republice (po roce 1993)
- Závěr

Konečným cílem mé bakalářské práce je tedy vytvoření přehledného souhrnu problematiky vývoje profesní role ženy, spolu s vývojem společenským a rodinným. Formu práce jsem vybrala takovou, aby bylo možno ve všech obdobích ukázat vývoj profesní role ženy ve vazbě na složité společenské změny.

Tyto změny vždy byly impulzem k vývoji, přehodnocení či chcete-li redefinování vztahu ženy k práci a rodině. Vzhledem k tomu, že snaha skloubit nové příležitosti na pracovním trhu nebyla vždy následována a podporována změnou v uspořádání rodiny a společnosti, docházelo a stále ještě dochází ke vzniku třecích ploch mezi jednotlivými oblastmi ženského zájmu.

2. ROLE ŽENY V RAKOUSKU-UHERSKU PŘED, BĚHEM PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY a V OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY

Historický vývoj území, na kterém se dnes rozkládá novodobá Česká republika, byl velmi složitý. Samotný konec devatenáctého století byl jednou z nejvýznamnějších epoch v dějinách lidstva. Tato kapitola se bude zabývat postavením ženy, možnostmi její profesní a osobní seberealizace v období od druhé třetiny devatenáctého století do roku 1938.

Po konci války došlo k definitivnímu a úplnému zániku feudálních vazeb a většiny evropských císařství. V důsledku průmyslové revoluce byla industrializována společnost, zvýšil se i vliv střední třídy. Cechové a zvykové vazby byly vystřídány schopnostmi, umem a nadáním. Kritéria pro životní úspěch byla změněna. Vlivem těchto změn došlo i k přehodnocení postavení a profesní role ženy. Ženy studují, někdy sice stále ještě tajně, věnují se literatuře, kultuře, vědě a podnikání. Toto rozšíření práv bylo jistě podpořeno i vznikem novin a časopisů.

Díky úpadku rodové elity se do popředí dostává vliv středních tříd – veřejnosti. Oblast veřejného mínění a veřejného vlivu začíná být odhalována jako politický nástroj (Bahenská, 2005).

2.1. Postavení ženy

V devatenáctém století se celý život ženy orientoval na rodinu, jak uvádí rčení Marie Bahenské: „Kinder, Küche, Kirche“ (Bahenská, 2005). Společenské uplatnění bylo v duchu: dobrý sňatek, správně vedená domácnost, obdaření manžela dětmi a zajištění jejich výchovy. Vlivem změn velké politiky, se letitá představa o ženském údělu, schopnostech a postavení otřásala v základech. Vznikají různé typy dívčích škol a spolků. Ženy se vzdělávají a hledají si zaměstnání. Toto vše narušuje představu ženy jako opatrovnice domácího krbu a muže živitele.

Ženy se prosazují, zapojují se do vlasteneckých aktivit, zakládají spolky a časopisy. První oblastí opanovanou ženami je dobročinnost, oblast veřejného života, která jim byla vždy nejbliže a která pro ambiciózní muže nebyla nikdy dostatečně atraktivní. Ženy pořádají dobročinné sbírky a angažují se v charitě.

Některé ženy začínají v tomto období svou dráhu jako žákyně Rettigové, které se učí vařit a vést domácnost, ovšem je zde už jistá možnost volby. Část žen proto své vzdělání ukončuje vysokoškolským diplomem, jiné se dávají na dráhu nezávislých spisovatelek.

Ke konci období vymezeného touto kapitolou byla emancipace žen nejen jejich právem a zájmem se realizovat, ale vzhledem k následkům první světové války hlavně nutností. Věková a pohlavní deformace společnosti po utrpených válečných ztrátách si sama vynutila zařazení žen do pracovního procesu. Jednak pro nedostatek mužů pracovníků, jednak pro nedostatek mužů manželů, kteří by zajistili ženy v domácnosti.

2.2. Možnost vzdělávání

V tomto období již začíná existovat možnost vzdělávání pro ženu. Ovšem vzhledem ke společenským stereotypům není vždy jednoduché uplatnit nabyté vzdělání.

S počátkem vzdělávání dívek se setkáváme v roce 1775, kdy byla založena normální škola na Malé Straně, která obsahovala i samostatné dívčí oddělení. Od stejného roku bylo i doporučováno, aby součástí škol byla i oddělení dívčí, která se měla zaměřovat na základní vzdělání a výuku ručním pracím.

Týnská hlavní škola, která v roce 1818 měla 180 žaček, se během třiceti let rozrostla na počet 450 žaček. Další vývoj byl hlavně ve znamení zřizování dívčích škol soukromými osobami, které tak realizovali své vlastenecké úsilí, protože až do této doby probíhala výuka v německém jazyce.

Změna nastává rozhodnutím Ferdinanda I., který zřizuje v Praze první školu vyučující v českém jazyce a z českých učebnic. Od poloviny 19. století dochází ke zřizování dívčích škol. Ze srovnání s chlapeckou školou vyplývá několik rozdílů. Dívčí škola je orientovaná na tzv. „industriální vyučování“ (Bahenská, 2005) a nižší počet hodin pro teoretické předměty. Zde je tedy jasná odlišnost od vedení chlapeckých škol. Tento jev byl cílený a odůvodněn pro něj se stalo postavení a úkoly ženy v tehdejší společnosti: „Samostatné a zvláštní vychování dívek je potřebou samozřejmou. Dívky jako budoucí pomocnice svých matek při živnosti domácí i jako chůvy a služky potřebují zvláštního navedení.“ (Šafránek, 1918).

Zde spatřuji důležitý fakt při hodnocení postavení ženy a její profesní role. Pokud již v průběhu vzdělávání se dává dívkám najevo jejich hlavní zaměření, tedy péče o rodinu a domácnost (ať už vlastní či cizí jako vychovatelka či služka), je jasné že jen jedinec s velkými ambicemi a odvahou „jít proti proudu“ se může vymanit z těchto genderových stereotypů.

Ženy prahnoucí po dalším vzdělání pak byly nuceny rozpoltit se mezi snahu dostat povinností manželky a matky a vědomím, že když tak činí, vědomě se uvrhují do oblasti omezeného duševního obzoru.

Opakem pak byl vztah žen, které svůj život zcela zasvětily péči o rodinu. Takové ženy pak nebyly schopny projevit dostatečnou solidaritu a pochopení k ženám, které měly vlastní ambice a touhu po vzdělání.¹

V devatenáctém století a několik desetiletí po té docházelo nejen k počátku emancipace žen, ale rovněž k emancipaci školství od církve a od němčiny. Na konci devatenáctého století je možné setkat se se ženou v roli učitelky. Dívky mají možnost po ukončení obecné školy docházet na soukromé školy, měšťanské školy nebo odcestovat do zahraničních penzionátů, dle finančních možností rodiny.

Učitelství bylo pro ženu jednou z mála možností alternativní seberealizace. Kladný vztah společnosti k ženě s profesí učitelky vychází dle mého názoru, ze shledání, že jde o jakýsi mateřský přístup. Žena jako vychovatelka učí žáky stejně tak jako matka své děti. Nutno podotknout, že v Rakousku-Uhersku bylo učitelství pro ženy podmíněno celibátem. Pravděpodobně, aby se žena věnovala pouze žákům a nerozptylovala se starostmi o svou rodinu. Společnost vycházela nejspíš z předpokladu muže, který při profesi učitele také není rozptylován péčí o rodinu, protože tu zajišťuje žena. Ovšem žena jako učitelka se této péče vzdát nemůže, jestliže má rodinu.²

Postupně docházelo ke vzniku dívčích odborných škol (hospodyňské a průmyslové), jejichž vznik byl vynucen hlavně potřebou zajistit existenci neprovdaných dívek. Pronikavou změnou bylo pak zřízení Vyšší dívčí školy, ta měla oproti dívčím ústavům

---

¹ Zde bych ráda uvedla případ Anny Bayerové, která vystudovala medicínu ve Švýcarsku s vidinou provozování praxe v Praze. Po návratu ovšem zjistila, že pro zdejší „společnost“ je na ženu příliš vzdělaná a je na ní pohlíženo s pohrdáním. (Bahenská, 2005)

² Zdroj: WWW: <http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/blanka-knotkova-capkova-strucny-pohled-na-usilio-volebni-pravo-a-dalsi-obcanska-prava-ceskych-zen-v-kulturne-politickem> (21.3.2012)

výhodu výuky v češtině, nové moderní pedagogické zásady a dobové autority v učitelském sboru.

Jediné negativum vznikajících škol bylo v tom, že sice umožňovali vzdělání dívkám, ale toto vzdělání nemohlo být využito, protože neumožňovalo ani nepomáhalo najít vhodné zaměstnání.

„Co s našimi dívkami? Vášnivě jsme se dovolávaly pro ně škol, teď je máme, ...ale kde kyne jejich žačkám působiště?“

Karolína Světlá

Další vývoj umožňoval ženám zakládat své vlastní spolky a vzdělávací instituce. Ovšem tyto aktivity ve skutečnosti vůbec nevedly k vylepšení postavení žen na pracovním trhu. Ve skutečnosti byly tyto aktivity pouze nástrojem, který umožnil duchaplně vyplňovat čas. To sice také rozvíjelo osobnost žen, ale pro nezajištěnou a neprovdanou část žen, která opravdu spatřovala ve vzdělání šanci uplatnit se na místech, která je uživí, to vlastně neměnilo nic. Dostupná povolání pro tuto skupinu žen byla nadále práce švadlen, vychovatelek, učitelek, dělnic a ošetřovatelek. Společnost žen byla rozpolcena mezi majetné ženy, které měly díky technickému pokroku více času, který mohly využít pro převážně charitativní a sociální práci. Na druhé straně stály dělnické a pracující ženy, jejichž životní i pracovní podmínky se neustále zhoršovaly a jejich čas pro rodinu se smršťoval. Paradoxem tedy je, že měšťanské ženy, které se prací neživí, bojují za emancipaci a možnost uplatnit se v zaměstnání, na druhou stranu opravdu pracující ženy nemají šanci účastnit se spolkového života.

Situace je po nějaké době řešena založením profesních ženských spolků.

2.3.Ženské spolky

Americký klub dam

Spolek, který přispíval k užitečnému naplnění volného času a měl neopomenutelnou vzdělávací aktivitu. Slovo "americký" v názvu klubu vyjadřovalo symbol a pokrokovost.

Americký klub dam byl založen z iniciativy Vojtěcha Náprstka v roce 1865 a úspěšně působil až do roku 1948, kdy byl úředně zakázán. Mezi členky spolku, který podporoval ženskou emancipaci a vzdělanost, patřily např. i Karolína Světlá a Renata Tyršová.

Náprstek, který pobýval deset let v Americe, věděl, jak přitažlivě podat vzdělání. Spolek pořádal exkurze a výlety, ženy navštěvovaly knihovnu v Náprstkově domě. Náplň školení ovšem nebyla dostatečná pro odbornou kvalifikaci členek.

Klub míval kolem dvou set členek, celkem se v něm vystřídalo přes 1500 žen. Byly mezi nimi ženy všech věkových kategorií, ženy relativně chudé i šlechtičny. V klubu platilo pravidlo, že nová členka může být přijata pouze na doporučení stávající členky (stejně jako dnes). Do činnosti klubu se zapojila i manželka prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka Charlotta.

Spolek byl obnoven roku 1996, dnes se jeho činnost zaměřuje na kulturně historické akce. V roce 2010 byl na ČT 24 odvysílán rozhovor s paní M. Seckou (stávající předsedkyní spolku), chod spolku byl ztvárněn v českém filmu Sňatky z rozumu³.

Ženský výrobní spolek český

Karolína Světlá založila tento spolek a k němu přidruženou spolkovou školu, která umožňovala vzdělání i chudým dívkám. Součástí spolku byla i „poptávárna“ ženských zaměstnání. Při svém založení měl spolek asi 1000 členů.

Spolek Domácnost a jeho kuchařská škola

Spolek se snažil o navrácení vážnosti ženským domácím pracem a jejich postavení na stejnou úroveň jako jsou práce ostatní. Výsledek stejné snahy můžeme pozorovat už dříve, při zakládání industriálního vyučování na dívčích školách. Kuchařská škola měla dívky učit vařit a současně dobře hospodařit a vést domácnost. Ta část veřejnosti, která svou činnost soustředila do vytvoření rovnoprávného postavení pro ženskou práci, byla náplní práce tohoto spolku zklamána. Snahy spolku byly brány za zpátečnické a vlastně i podkopávající dosavadní snahu ženských hnutí. Jednou ze zakladatelek byla Věnceslava Lužická-Srbová, která se bránila tím, že ne každá žena má ambice (či je nucena) prosazovat se v pracovním světě. Tyto ženy orientované na domácnost měly podle Lužické také právo dostat kvalitní vzdělání v oblasti, kterou se chtěly zabývat. Lužická byla ve svých názorech podporována i dalšími dámami.

---

³ Odkaz na celé vysílání rozhovoru: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/78021-zeny-chteji-byt-v-klubu-dam-i-po-145-letech/>

„Takové hospodářské školy pro děvčata by bylo u nás velice potřeba.“

Marie Červinková-Riegrová

Spolek Minerva

Eliška Krásnohorská vítala snahy o zkvalitnění vzdělání žen, ovšem nesouhlasila s tím, že nebylo umožněno dívkám vzdělání středoškolské s maturitou nebo dokonce vzdělání vysokoškolské.

Krásnohorská zakládá spolek Minerva, který v krátkém čase buduje první dívčí gymnázium Minerva. Studium bylo děleno na přípravné (2 třídy) a čtyři třídy gymnázia. K první maturitě se dostavilo 18 žen, maturitní zkoušku zdárně vykonalo 16. Zřízení Minervy bylo následováno umožněním jejím absolventkám účastnit se přednášek na vysokých školách, nejdříve jako hospitantky, později jim bylo povoleno samotné studium. V roce 1900 bylo povoleno ženám po absolvování Minervy studovat medicínu.

2.4. Role na trhu práce a v rodině

Role žen na trhu práce byla v tomto období stále ještě velmi složitá. Ženy byly předmětem debat ale i otevřeného odporu. Ženské spolky byly tolerovány do doby, do kdy se jejich zájem soustředil na rozvoj oblastí ženám historicky vlastním. Absolventky Minervy se ale chtěly prosazovat i v oblastech držených muži a své nabyté vzdělání rozhodně nechtěly využívat jen pro vlastní rodinu.

Základem veřejné změny byl přechod od společnosti feudální ke společnosti kapitalistické. Tato přeměna spolu s průmyslovou revolucí vedla ke změně rodiny. Mnohem více lidí odcházelo za prací do měst. Typická generační rodina se tak rozpadala a postupně se smrskla do podoby manželů a jejich dětí.

Dívky zprvu pracovaly nejdříve jako služky (domácnost 19. století bez vytápění, kanalizace a vodovodu). Mladé svobodné ženy byly přinuceny pracovat ekonomickou situací, odchod do města byl motivován vidinou výdělku. Ženy té doby pracovaly, aby se mohly vdát, protože sňatek stále ještě znamenal zajištění. Prvotně nešlo o emancipaci nebo snahu o osamostatnění.

Ovšem s počátkem kapitalizace ekonomiky a sociálního života došlo k ohrožení jistoty: sňatek neznamená zajištění, i vdané ženy musely pracovat.

Zde je jasný rozdíl mezi ženami nižších sociálních vrstev na venkově a ve městech. Na venkově musely sladit práci na poli s prací v domácnosti a péčí o děti. Ve městě začíná být situace neudržitelná, protože žena sladuje práci v továrně s prací hospodyně a péčí o děti. Pokud nebyl muž schopný pracovat nebo neměl práci, musela se žena plně věnovat zajištění financí. Ženy pracovaly jako dělnice nebo služky.

Jiná situace byla ve vyšších vrstvách, kde dcery řemeslníků, živnostníků a obchodníků, vedeny emancipační myšlenkou, vystudovaly obecné školy a měšťanky. Po studiích se mohly buď vdát anebo zůstat ve své rodině. Zde se průmyslová revoluce také projevila negativně, hlavně v tom, že ruční práce klesly na ceně i významu. Tím vyvstala otázka, co budou měšťanské dívky dělat. Bylo nutné vytvořit těmto ženám možnost dále se vzdělat, pro výkon tzv. vyšších měšťanských povolání (učitelka, vychovatelka).

Žena v této době byla právně nezpůsobilá, s jejím věnem nakládal její manžel a ona sama nemohla figurovat ani v dědickém právu. Muž uznával nemanželské děti pouze z vlastní vůle, povoloval ženě možnost pracovat, nabývat majetek, provozovat živnost.

Po emancipačních tendencích mohly ženy vykonávat i nemanuální práce, i když jich v těchto odvětvích bylo minimum. Většina žen nadále pracovala v průmyslu, v oborech, které už dříve vykonávaly: praní prádla, potravinářství a šití oděvů.

Muži se cítili ženami ohroženi na trhu práce, vznikl tak konkurenční trh pohlaví. Změna přístupu nastala až formováním dělnické třídy. Právě zde byly ženy prvně uznány jako pracovnice.

Díky vysoké úmrtnosti žen ve fertilním věku a kojenecké úmrtnosti byla zavedena omezení práce žen: omezení pracovní doby, zákaz práce s jedovatými látkami, ochrana těhotných apod.

Během následujícího období ženy začaly upevňovat své pozice a část se jich vrátila bezvýhradně do rodiny. Vzdělané ženy měly za svůj cíl vytvořit obraz ženy, která je vzdělaná, odpovědná za svůj život, schopná vést domácnost, ale i pracovat mimo rodinu, ať už pro všeobecné blaho nebo sama pro sebe.

Většinu českých emancipalistek tvořily ženy vdané, žijící v tradiční domácnosti a fungující rodině. Pokud se ženy stavěly v něčem proti mužům, bylo to důsledkem spíše osobních sporů, než obecného antimuzského postoje. Díky vlasteneckým sklonům nedocházelo k takové radikalitě žen jako v západní Evropě. V oblasti naší země nedocházelo k sexuální nenávisti.

Emancipace na našem území byla podmíněna momentální společenskou situací a to národním obrozením. Proto nemluvíme o pravé emancipaci, kdy by se rozdělili úkoly v domácnosti stejně mezi obě pohlaví. Právě tento fakt hraje velkou roli při sladění profesní role ženy s rolí matky, jakožto pečující o rodinu. V naší zemi šlo spíše o povzbuzování kultu ženy jako matky národa.⁴

Nemohu ovšem opomenout zásadní změnu v postavení ženy. Tím bylo právo volit, které bylo ženám umožněno v roce 1918. Kdy v roce 1920 fungovalo v naší zemi osm poslaňkyň.

2.5. Ženy této doby

Na úplný konec každé kapitoly zařazuji přehled z mého pohledu významných českých žen doby. Na tomto místě bych vždy ráda prezentovala jejich osobní úspěchy a životní naplnění. Cílem tedy není poskytnout přehled děl, ale spíše přiblížit jejich pohled na svou dobu, práci, postavení a životní osud.

Jednou z hlavních ženských postav tohoto období, jejíž přínos byl bezesporu značný je Božena Němcová (1820-1862). Němcová zažila po převratu opravdové hmotné i duševní strádání. Kvůli politickému postihu manžela živila rodinu prakticky sama z nevelkých výtěžků své literární a publicistické práce. (POLIŠENSKÝ, 2000)

V letech 1844-48 vstoupila Němcová do literatury. Některé verše z této doby byly jasným vyslovením požadavku účasti žen na politickém životě a osvobozeneckém boji. Největší počet povídek napsala Němcová v posledních deseti letech svého života. Na hlavních ženských postavách zdůrazňovala Němcová charakteristické mravní vlastnosti českého člověka a prezentovala konflikty mezi různými společenskými vrstvami a třídami.

---

⁴ Zdroj: WWW: <http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/blanka-knotkova-capkova-strucny-pohled-na-usilio-volebni-pravo-a-dalsi-obcanska-prava-ceskych-zen-v-kulturne-politickem> (21.3.2012)

(POLIŠENSKÝ, 2000) V jejich dílech byla zdůrazňována individualita a alternativní projev ženství (např. Divá Bára).

Pseudonym české básnířky, překladatelky a autorky knih - Eliška Krásnohorská (1847-1926), také prezentuje výjmečnou ženu - Alžbětu Pechovou.

Pechová byla členkou *Ženského výrobního spolku českého*, který založila Karolína Světlá, a redaktorkou *Ženských listů*. Založila spolek Minerva, který následně zřídil první české dívčí gymnázium téhož jména (viz výše). Je autorkou jedné z prvních úvah o ženském hnutí *Ženská otázka česká* (1881).

Charlotte Garrigue Masaryková (1850-1923) výrazně působila v ženském hnutí - zprvu v Náprstkově Americkém klubu dam, později v žižkovském spolku Domovina pro záchranu svedených děvčat a v ženské sekci Sokola. Podporovala rozvoj českého ženského školství.

Po vzniku Československa se z rodiny TGM se stala vysoce ctěná první rodina. Charlotta Masaryková se jako první dáma zasadila o to, aby v první ústavě Československa z roku 1920 byla žena ve všech oblastech postavena na roveň muži. Ale už se nikdy plně nezotavila a v roce 1923 zemřela. (POLIŠENSKÝ, 2000)

Na příkladu těchto představitelk jsem chtěla ukázat, že ženy veřejně činné v tomto období se vyznačovali především svým zaujetím pro lepší možnosti vzdělání žen a členstvím ve spolcích. Jejich hlavním projevem byla aktivita v již zmíněných spolcích a autorská činnost ve formě psaní knih či příspěvků do ženských časopisů.

3. ROLE ŽENY V ČESKOSLOVENSKU (1938-1992)

Roli a práci ženy je v novodobých dějinách možné rozdělit na dvě „fronty“. Prvním cílem bylo dosažení přiznání občanských práv a získání vlastního místa ve společenském a veřejném životě. Po vzniku Československé republiky byly tyto požadavky splněny, zde by se tedy mohlo zdát, že ženská společenská aktivita už není potřebná. Ovšem opak je pravdou.

Jako druhý cíl bylo třeba prosadit a upevnit teoretické přiznání práv ženám do praktického života společnosti. Činnost spolků se neustále rozrůstala, mezinárodně

propojovala a korigovala. Ženy se vyjadřovaly k předkládaným zákonodárným materiálům, byly ve styku se zákonodárnými sbory a vládními činiteli.

Toto období nebývalé ženské aktivity bylo přerušeno druhou světovou válkou. Celá československá společnost, tedy i její ženská část, byla nucena zaměřit svůj zájem na zcela jinou oblast. Do popředí se dostala svoboda a důstojnost života pro všechny bez rozdílu pohlaví, ovšem s rozdílem rasy⁵ a národnosti⁶.

Druhá světová válka naprosto změnila svět. Hluboký odpor velké části obyvatel nové Československé republiky ke kapitalistickému systému vedl k tendenci odmítnout ho. Popularita levice a Sovětského svazu podpořená slibem pozemkové reformy zajistila výhru v prvních parlamentních volbách Komunistické straně Československa. Stejně jako mnoho jiných států, přidala se i nová Československá republika do světové socialistické soustavy.

Ženy si během války svou protifašistickou aktivitou vybojovaly velmi dobré postavení. Jejich práce byla na hospodářské a rovněž na vojenské frontě, v civilní obraně, ilegálním hnutí, partyzánském boji, v koncentračních táborech, v továrnách... všude zde získaly zkušenosti. Tyto ženy (starší a poválečná generace) už nejsou historické postavy, ale ženy, se kterými se můžeme setkat ještě dnes.

Důležitými počiny doby na poli emancipace a rovnoprávnosti byl sjezd Mezinárodní demokratické federace žen, později Deklarace o lidských právech a Konvence o politických právech žen vytvořená Komisí pro postavení žen při OSN.

Další historický vývoj ovšem neustále odděloval české ženy od světového dění. Po únorovém komunistickém převratu byla československá společnost zavzata do východního bloku a do roku 1989 téměř izolována od „západního“ dění.

Komunistický režim v Československu se vyznačoval absencí svobodných voleb a běžný život byl postižen mnohými omezeními (svoboda politického a náboženského přesvědčení, svoboda slova, právo na vzdělání). Docházelo k vyvlastňování podniků, udržování umělé zaměstnanosti, probíhaly justiční vraždy a byly vytvářeny tábory nucené práce. Ve sdělovacích prostředcích a veřejném životě obecně byla uplatňována cenzura.

---

⁵ = skupina lidí, kterou spojuje dlouhodobý společný vývoj, v jehož průběhu se vlivem rozdílného prostředí vytvořily shodné morfologické a fyziologické znaky (barva pleti, barva a tvar vlasů, očí, rysy tváře, tvar lebky, nosu, atd) (American Association of Physical Anthropologists, 2006)

⁶ = příslušnost osoby k určitému národu (ŠAMANOVÁ, 2005)

Dále byla omezena možnost cestovat do zemí „nepřátelských socialistickému zřízení“. Na druhou stranu byly zaručeny určité tzv. sociální jistoty⁷. (SLOVNÍK KOMUNISTICKÉ TOTALITY, 2010).

3.1. Postavení ženy

Všechny válkou zničené a zdecimované země se pustily do procesu obnovy v hospodářském a veřejném životě. Docházelo k rychlému rozvoji techniky a vědy. Tento hospodářský rozmach vytvořil dobré ekonomické a psychologické podmínky pro využití práce žen.

Marxistická teorie dávala dostatek prostoru pro uplatnění žen a uměle vytvořenou, relativní rovnoprávnost. Bylo postupně navázáno na předválečné zvyšování účasti žen v hospodářství a ve veřejném životě. Nešlo o umělou změnu, práce žen byla v té době ve společnosti jednoduše nutná.

Žena potřebovala další příjem pro svou rodinu. Kromě toho se žena během válečných let naučila stát na svých vlastních nohách a využívat vlastních schopností, zvykla si vést aktivní a naplněný život.

3.2. Možnost vzdělávání

V poválečném období došlo k rychlému vyrovnání přístupu a kvalitě základního a středoškolského vzdělávání obou pohlaví. V roce 1968 studovalo na vysokých školách 40 % žen. Například v roce 1926 bylo v Československé republice negramotných 42 % žen⁸, v roce 1967 bylo 59 % odborníků s vyšším a středním vzděláním ženského pohlaví (průmysl, administrativa, služby, zdravotnictví). Procentuální zastoupení žen a dívek na školách stoupalo jak na vysokých školách, tak na školách průmyslových. Vzdělanostní boom pak přichází zejména v období 1952 – 1963, kdy počet studentek vzrostl čtyřikrát a studentů jen dvakrát. Mění se i přístup k započetí pracovního procesu, kdy v roce 1955 každá čtvrtá žákyně po absolvování základního školního vzdělání nastupovala do práce, o deset let později to byla už jen každá desátá. V sedmdesátých letech bude už mít maturitu

---

⁷ Jistoty ovšem nebyly dostupné všem, byly vyloučeny tyto skupiny: inteligence, řemeslníci, živnostníci, soukromě hospodařící rolníci, odpadlíci a zrádci Strany. Zdroj: http://neviditelnypes.lidovky.cz/samanovy-navraty-byly-tu-zdravotni-a-socialni-jistoty-solidni-urovne-1z6-/p_doupe.asp?c=A080224_222746_p_doupe_wag

⁸ Počet negramotných mužů není v literatuře uveden, jako další zdroj jsem využila vyhledávač google.com, který nebyl schopne informace dohledat.

víc žen než mužů.⁹ Oproti kapitalistickým zemím si v socialistických zemích volí ženy častěji povolání technická a zemědělská, což je ale dáno menší možností vlastní volby. Ve vysokoškolském studiu pak směry přírodovědné (hlavně medicína, chemie, fyzika a přírodní vědy).

Velkým problémem ale stále zůstává nízká kvalifikace žen ve výrobní sféře. Situace je sice o mnoho lepší než v jiných zemích, ovšem stále neuspokojivá. Velké množství dívek odchází po ukončení základního vzdělání přímo do pracovního procesu.

Podle Anglické soudobé studie¹⁰ bylo zjištěno, že u dívek nejde o vrozený odpor k technickým zaměstnáním, ale o nedostatek motivace a odpovídajícího vedení. Již zde je možné pozorovat poznamenání volby práce rozdílností „mužských“ a „ženských“ rolí. Mladé dívky byly proto popsány jako jistá rezerva kvalifikovaných pracovních sil v technických směrech.

Další problematická oblast jsou řemesla, i když není žádná zákonná překážka v tom, aby dívky tato povolání vykonávaly, vstupuje do učňovského poměru minimum děvčat. Zde bylo zjištěno několik důvodů:

- Počet učebních předmětů pro učnice je omezený.
- Je stále tendence umísťovat učnice do „ženských“ povolání.
- Pochybnosti zaměstnavatelů o umístění do „mužských“ povolání.
- Nevole zaměstnavatelů nést náklady na výuku děvčat, protože jejich doba zaměstnání může být zkrácena (sňatek, mateřství).
- Váhání rodičů hradit náklady na vzdělání.
- Váhání samotných děvčat, nevěle ustoupit z tradičních povolání.

Problémy učňovské výchovy jsou úzce spjaty s problémy uplatňování žen v povolání a na trhu práce (viz kapitola 4.3.). Celkově je ale situace v ČSSR uspokojivější než mnohde jinde. Je tomu hlavně proto, že se k výuce a výchově obou pohlaví přistupuje stejně (i když odchylky existují).

---

⁹ WAGNEROVÁ, Alena, aj. České ženy. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003. ISBN 80-7200-777-7

¹⁰ SEEAR, N. A Career for Women in Industry. Oliver and Boyd LTD. 1964

3.3. Ženské spolky

Ženské spolky dvacátého století se soustředily na dva okruhy zájmu. Bylo to úsilí o získání volebního práva žen (r. 1920, viz předešlé kapitoly) a požadavek převést teoretickou rovnoprávnost do praxe.

Vzhledem ke komplikovanosti historie tohoto století a několika obdobím společenské nesvobody, represe a persekuce, uvádím zde pouze jeden spolek.

V obdobích nesvobody, která jsou více či méně dávná (fašismus, komunismus) byl vznik a chod spolků umělý. Šlo o potlačení práva na dobrovolné a neřízené sdružení občanů a v mnoha případech o nucené členství v organizaci, vynucující si vstup člena nedobrovolně.

Ženská národní rada

Ženská národní rada byla zastřešujícím sdružením. Založila ji v roce 1923 Františka Plamínková, která také stála v jejím čele a byla nejvýraznější osobností ženského hnutí tohoto období. Rada sídlila v Praze. Předchůdcem Ženské národní rady byl Ženský klub český. Hlavním cílem spolku bylo úsilí o zavedení ústavou zaručené rovnoprávnosti žen do praxe. Rada veřejně upozorňovala na nepoměr mezi platem muže a ženy za stejnou práci a snažila se zajistit lepší možnosti pro uplatnění absolventkám univerzit.

Na vzdělávacím poli poté působila na ženy formou osvěty a informovala je o jejich právech a povinnostech. Pomocí informační osvětové činnosti se také snažila vytvářet nové veřejné mínění. Rada vydávala dokonce svůj časopis a pracovala na knihovně ženského hnutí.

Podmínkou pro členství v této organizaci byla politická neutralita jejího ústředí. Jednotliví členové ovšem členy politických stran být mohli. Prvními členy této zastřešující organizace byl právě Ženský klub český a Výbor pro volební právo žen.

Ženská národní rada spolupracovala také s organizacemi v zahraničí, některých zahraničních organizací byla dokonce členem (např. Mezinárodní ženské rady). Za druhé světové války vyvíjela řadu aktivit proti Hitlerovu režimu. Od roku 1940 ale přestala samostatně fungovat a v roce 1942 byla definitivně zakázána nacistickým režimem a její zakladatelka Františka Plamínková byla zatčena a popravena (LAŠTOVKA, 1998).

3.4. Role na trhu práce

Postupně narůstá počet zaměstnaných žen. V ČSSR v roce 1940 pracovalo 40% ženského obyvatelstva a to činilo 42% z celkového počtu zaměstnaných osob (SVOREŇOVÁ, 1967). Téměř každá třetí žena se angažuje ještě mimo rodinný kruh. Národní hospodářství v této době zcela ztrácí jednopohlavní charakter. V druhé polovině dvacátého století toto tempo dále raketově narůstá (1965 49% žen pracuje).

Ve struktuře zaměstnanosti žen jsou zjevné tendence k přechodu od manuálních prací k nemanuálním, do tzv. profesí s „bílým límcem“. Je možno pozorovat odliv žen ze zemědělství¹¹ do průmyslu, administrativy, služeb, zdravotnictví, školství, kultury, výchovy či vzdělání a obchodu. Je to dáno hlavně technickým rozvojem (pokles pracovních míst v zemědělství) a dále i možností získat atraktivnější zaměstnání.

Novinkou je v poválečném období vzrůstající zaměstnanost vdaných žen. Vdané ženy tvoří více než 50 % všech pracujících žen (v ČSSR je v roce 1963 68 % pracujících žen vdaných) (SVOREŇOVÁ, 1967). Často jsou zaměstnány i ženy s dětmi, ale s přirůstajícím počtem dětí klesá zaměstnanost žen. Již v této době docházelo k diskriminaci vdaných žen. Do zaměstnání byly přijímány hlavně mladé svobodné ženy, docházelo k platovému podhodnocení vdaných žen, byly přijímány různé doložky pro případ, že se žena vdá.

Kvantitativní role žen na pracovním trhu stále významně převyšuje roli kvalitativní. Ženská pracovní síla je na úplné periférii ekonomiky, v druhé řadě a s tendencí stát se levným zdrojem pracovní síly. Možným řešením této situace je snaha o nárůst odbornosti a odpovědnosti práce žen. Je jasné, že vše je otázkou dalšího vývoje. Ovšem je třeba se zamyslet nad jednostranností a už v této době se projevujícími snahami o opětovné prosazení teorie biologické a intelektuální předurčenosti ženy.

Ze základu věci vyplývá několik problematických okruhů:

- Příjmy žen z pracovní činnosti jsou podstatně nižší než příjmy mužů. Ženy dostávají v průměru asi 2/3 mužského výdělků. Zde je vedena soudobá diskuze, zda je přítomnost žen důsledkem či následkem nízkého platového ohodnocení feminizovaných odvětví.

---

¹¹ V roce 1966 pracuje v zemědělství více než 50% z pracujících žen.

- Dochází k feminizaci preferovaných odvětví, která může mít špatný vliv na výchovu mládeže. Například feminizace pedagogických oborů vedla k diskusi o narušení výchovy chlapců, ovšem na druhou stranu nebyla vůbec diskutována otázka role muže ve výchově v rodině.
- Aglomerace téměř čistě mužských a ženských oborů má nepříznivé dopady na společnost a osobní život.
- Diskuse o vhodnosti některých profesí pro ženy je vedena ve směru profesí atraktivních (s dobrým platovým ohodnocením a společenskou prestiží), ale ne ve směru fyzicky namáhavých manuálních profesí s vysokou intenzitou práce¹².

„Titíž muži, kteří nemají nic proti tomu, aby si žena našla zaměstnání v takových povoláních, která jsou namáhavá a často nebezpečná, kde jejich ženskosti hrozí největší nebezpečí, v nichž nejvýznamněji porušují své mateřské povinnosti – titíž muži chtějí ženu vyloučit z povolání, ve kterých je mnohem méně těchto překážek a nebezpečí a které její tělesné konstituci mnohem lépe vyhovují. Zejména agitace pro přístup žen k universitnímu vzdělání vytvořila silný tábor odpůrců, stavějících se hlavně proti studentkám medicíny.“

Alexandr Bebel

3.5. Žena této doby

Pro toto období byl typický útlak dvěma totalitními režimy. Jednou z hlavních představitelk, která se zasloužila o změnu poměrů na poli ženských práv byla Milada Horáková. Uplatňovala se v Ženské národní radě, připravovala legislativní návrhy směřující k řešení postavení neprovdaných žen, nemanželských dětí, ke zlepšení postavení žen v rodinném právu, v dělnických profesích, ale například i zaměstnankyň veřejné správy. V roce 1925 se Ženská národní rada začlenila do Mezinárodní ženské rady. Milada Horáková zastupovala české ženy i na mezinárodním fóru a při navazování styků s ženskými organizacemi v zahraničí cestovala do řady evropských zemí.¹³ Ostatní známé ženy této doby si dovolím pouze jmenovat: Františka Plamínková, Alice Masaryková a Albína Honzáková.

¹² = oděvní průmysl, živočišná výroba, prádelny, čistírny

¹³ Zdroj: WWW: <http://www.ustrcr.cz/cs/milada-horakova> (18.3. 2012)

4. ROLE ŽENY V ČESKÉ REPUBLICE (PO ROCE 1993)

Období následující po roce 1993 je v české společnosti obecně hodnoceno jako tranzitní v různých dimenzích sociálního života. Ve společnosti dochází k těmto změnám: přechod od totalismu k demokracii, od centrální plánované ekonomiky k tržnímu hospodářství, od sociálně-paternalistického modelu sociální politiky k liberálním principům a od industriální společnosti k informační. (ČERMÁKOVÁ, 2002)

Mezi základní principy demokratického státu patří požadavek vytvářet všem jeho občanům rovné příležitosti k uskutečnění jejich životních potřeb, a to bez ohledu na fakt, zda je daný občan ženou či mužem.

Role a postavení ženy jsou v tomto období neochvějně postaveny legislativně na rovnost muži, ovšem faktické prosazování rovnosti žen a mužů (zejména na trhu práce) není ještě ideální. Snahy jednotlivých vlád i celého Evropského společenství směřují cíleně k nastolení genderové rovnosti: „Hovoří-li se o genderové rovnosti¹⁴, myslí se tím, že všechny lidské bytosti by měli mít svobodu rozvíjet své osobní schopnosti a činit vlastní rozhodnutí bez omezení, která představují striktní genderové role; že rozdílným chováním, aspiracím a potřebám žen a mužů je přisuzována stejná hodnota a že jsou považovány za stejně přijatelné.“(ASKLOF, 2003).

V této souvislosti vyvíjí vláda České republiky aktivity v těchto oblastech:

- Boj proti rozdílům v odměňování žen a mužů.
- Rovné zacházení v přístupu k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu.
- Zajištění rovného přístupu žen a mužů k ekonomické aktivitě.
- Integrace žen do výzkumu a vědy.
- Vyvážená účast žen a mužů v rodinném životě.
- Vyvážené zastoupení žen v mocenských a rozhodovacích pozicích.

Pro tuto část práce jsem se rozhodla využít hlavně statistické údaje zveřejněné na stránkách Českého statistického úřadu v sekci Genderové statistiky, dále budu čerpat ze

---

¹⁴ Definice Rady Evropy: Genderová rovnost znamená stejnou viditelnost, stejné postavení a stejnou účast obou pohlaví ve všech sférách veřejného a soukromého života. Genderová rovnost je opakem genderové nerovnosti, nikoliv genderových rozdílů, a jejím cílem je prosazovat plnohodnotnou účast žen a mužů ve společnosti. (ASKLOF, 2003)

Souhrnných zpráv o plnění priorit a postupů při prosazování rovnosti mužů a žen (Vláda ČR)¹⁵ a Stínových zpráv v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů (Nadace Open Society Fund – program Politika projektu IS EQUAL Prolomit vlny)¹⁶.

Takto získaná data mi poslouží dvojitým způsobem: za prvé jako podklad pro vytvoření náhledu na vývoj profesní role a postavení ženy v tomto období, za druhé budu moci využít jejich každoroční aktualizaci k monitoraci aktuálního vývoje dodržování principu rovných příležitostí obou pohlaví v praxi.

Demografická situace v České republice dokládá nutnost věnovat se otázce profesní role ženy a otázky genderové rovnosti a to nejen z důvodů souvisejících s rovnoprávností mužů a žen, ale i z čisté praktičnosti. Tak jako došlo k vynucenému zapojení ženské pracovní síly v období válek a poválečných rehabilitací společnosti, může dojít i dnes k podobnému postupu, a to vlivem stárnoucí populace a nízké porodnosti.

4.1. Postavení ženy

Žena v tomto období zažívá nejrovnější přístup s mužem v historii lidstva. Účastní se na politickém procesu a má stejná práva, přístup ke vzdělání a nárok na rovnou mzdu. Stále ale přetrvává několik ožehavých témat: nízké zastoupení žen v politické moci, nerovné zacházení v otázce zaměstnání a mzdy, nerovnováha v péči o domácnost a výchovu dětí.

Přes všechna zlepšení dochází ve většině zemí, Českou republiku nevyjímaje, k nízkému zastoupení žen v kategorii zákonodárců, vedoucích a řídicích pracovníků (v roce 2001 pouze 25%).¹⁷

V otázce zaměstnání má žena na trhu práce daleko horší postavení než muž. I v tomto období se projevuje rozdělení na ženské a mužské práce. Převládající zastoupení žen najdeme v profesích, jakými jsou pečovatelky, učitelky, zdravotní pracovníce, pracovníce ve službách apod. Nutné je ale zdůraznit, že i v těchto oborech, kde ženy tvoří majoritu, se ve vedoucích postaveních objevují většinou muži.

---

¹⁵ Zprávy za období 1998- 2011 dostupné na: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/souhrne-zpravy-o-plneni-priorit-a-postupu-vlady-pri-prosazovani-rovných-prilezitosti-zen-a-muzu-1998---2008-39251/>

¹⁶ Dostupné na: <http://www.proequality.cz/res/data/005/000588.pdf>

¹⁷ Zdroj: <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/33-postaveni-zeny-ve-spolecnosti-se-zamerenim-na-ceskou-republiku.html> on-line [24. 2. .2012]

Nejznatelnější rozdíl v přístupu k ženám je na poli mzdy. Ženy za stejnou práci ve stejné pozici dostávají v průměru o 30% nižší plat než muži (viz. podkapitola 5.4.). Zachováním platové diskriminace nikdy nedojde k faktickému zrovnoprávnění muže a ženy.

Dalším velkým tématem je role ženy ve společné domácnosti. Stále ještě přetrvává tradiční model dělby práce v rodině, kdy hlavní péči o domácnost a děti zabezpečuje převážně žena. Ti muži, kteří se nevyhýbají práci v domácnosti, především pomáhají s nákupy a luxováním. Pro dobro mužů je třeba zdůraznit, že mezi střední a mladší generací se zapojení mužů do dělby práce v domácnosti přece jen zvyšuje. Stále však v této oblasti mají muži vůči svým ženám značný dluh.

Ve fyzické péči o děti hraje zásadní roli žena. Vaří jim, obléká je, stará se o ně v době jejich nemoci. Naopak otec se věnuje spíše psychickým aktivitám dětí – hraje si s nimi, či jim pomáhá s úkoly do školy.

Obecně se dá říci, že pozice českých žen se v domácnosti zlepšuje zejména s klesajícím věkem a stoupajícím vzděláním. Mladí manželé si rodinné a výchovné aktivity rozdělují mezi sebe a dělají spoustu věcí společně. Naopak starší lidé zůstávají věrni klasickému rozdělení rolí v domácnosti.

Novinkou v přístupu k ženským rolím a postavení je práce na genderové rovnosti¹⁸ jak na mezinárodní úrovni, tak v České republice. V posledních letech se odborná veřejnost přiklání k názoru, že dříve uznávaný postup (Pokud se ženám a mužům dají stejné možnosti, přinese to podobné výsledky.) je mylný. Stejné zacházení nezbytně nevede ke shodným výsledkům. Pro dosažení podobných výsledků může být někdy nezbytné zacházet se ženami a s muži rozdílně, protože ženy a muži se vyrovnávají s rozdílnými životními podmínkami a čelí rozdílným postojům a očekáváním. Nečekaně proto vzniká nový systém nerovného zacházení a pobídek, které jsou nezbytné jako kompenzace za minulou a současnou diskriminaci (např. Stipendijní program ženy ve vědě). (ASKLOF, 2003)

Národním akčním plánem pro prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže je programový dokument přijatý vládou v roce 1998 pod názvem „Priority a postupy vlády

---

¹⁸ = rovnost mezi muži a ženami (resp. dívkami a chlapci) v právech, povinnostech a příležitostech (např. k adekvátnímu rozvoji svých potencialit); Zdroj: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>

při prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže“. Opatření, která jsou resortům ukládána ke splnění, vláda každoročně hodnotí ve „Zprávě o plnění Priorit a postupů vlády při prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže“ a opatření aktualizuje.

Obsahem národního akčního plánu je:

- Prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže jako součást politiky vlády,
- právní zabezpečení předpokladů rovných příležitostí pro ženy a muže a zvyšování úrovně právního vědomí,
- zajištění rovných příležitostí žen a mužů v přístupu k ekonomické aktivitě,
- vyrovnání sociálního postavení žen a mužů pečujících o děti a potřebné členy rodiny,
- zohledňování žen z hlediska jejich reprodukční funkce a fyziologických odlišností,
- potlačování násilí páchaného na ženách,
- sledování a vyhodnocování účinnosti uplatňování principu rovného postavení žen a mužů.

4.2. Možnost vzdělávání

V této podkapitole se budu věnovat úrovni nejvyššího dosaženého vzdělání žen a mužů a procentuálnímu zastoupení žen na vysokých školách.¹⁹

Pokud jde o dosažené vzdělání, můžeme obyvatelstvo České republiky rozdělit do čtyř skupin:

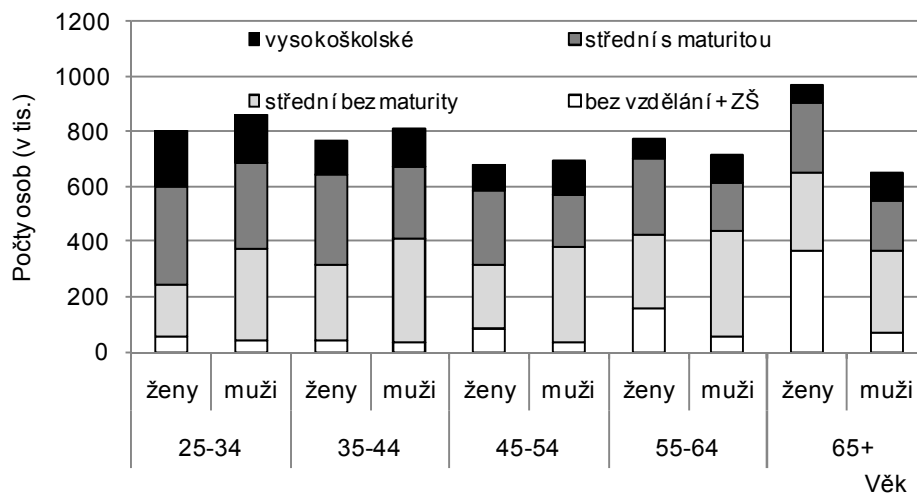
- Osoby bez vzdělání, s neukončeným nebo ukončeným základním vzděláním.
- Osoby se středoškolským vzděláním bez maturity nebo s neukončeným středoškolským vzděláním.
- Osoby se středoškolským vzděláním s maturitou.
- Osoby s vysokoškolským vzděláním.

V populaci starší 25 let převažují u osob s maximálně dosaženým základním vzděláním a středoškolským vzděláním s maturitou ženy. Naopak mezi vyučenými bez maturity a vysokoškoláky dominují muži. Výjimkou byla kategorie 25-34 let, kde nadpoloviční většinu (54 %) všech vysokoškoláků tvořily ženy (viz. Graf 1).

---

¹⁹ Pokud není uvedeno jinak, jedná se o data za rok 2010 zveřejněná ČSÚ: http://www.czso.cz/csu/2011-edicniplan.nsf/publ/1417-11-n_2011_on-line [24. 2. 2012]

Graf 1 Populace podle věku a vzdělání v roce 2010²⁰

S rostoucím věkem podíl žen mezi vysokoškoláky klesal, nejnižší podíl byl zaznamenán v nejvyšší věkové kategorii, 65 a více let, kde ženy představovaly 37 % vysokoškolsky vzdělaných. Se zvyšujícím se věkem rostl naopak v populaci podíl žen u osob s maximálně základním vzděláním. Ve věku 25-34 let byl podíl žen mezi osobami s maximálně základním vzděláním 55%, ve věku 65 a více let již 84% z celkové počtu všech osob.

Zároveň s věkem rostl i podíl žen mezi vyučenými bez maturity. Ve věkové kategorii 25-34 let představovaly ženy 37 % vyučených, ve věku 65 a více let již téměř polovinu.

Ve všech sledovaných desetiletých věkových skupinách bylo mezi osobami s maturitou více žen než mužů. Nejnižší převahu mezi odmaturovanými měly ženy ve věku 25-34 let (53 %), nejvyšší pak ve věku 55-64 let (61 % všech osob s maturitou v tomto věku byly ženy).

Až do věku 64 let včetně bylo v případě žen nejvíce zastoupené středoškolské vzdělání s maturitou. Teprve ve věku 65 a více let mělo nejvíce žen maximálně základní vzdělání (38 % všech žen v tomto věku). Muži měli ve všech sledovaných desetiletých skupinách nejčastěji zastoupenou kategorii středoškolského vzdělání bez maturity. Ve věku 45-54 a 55-64 let měla výuční list bez maturity více než polovina všech takto starých mužů.

²⁰ Zdroj: ČSÚ: http://www.czso.cz/csu/2011-edicniplan.nsf/publ/1417-11-n_2011-on-line [24. 2. 2012]

Zatímco ve věku 25-34 let byly osoby s jedním z vysokoškolských titulů u žen o pět procentních bodů více zastoupeny než u mužů, ve věku 55-64 let tomu bylo přesně naopak, a ve věkové kategorii 65 a více let bylo mezi ženami jen 6 % vysokoškolaček, tedy o 9 procentních bodů méně než bylo vysokoškolsky vzdělaných osob u stejně starých mužů.

Z výše uvedeného dovozují, že se přístup žen ke vzdělání v tomto období (ale už i v období předešlém), ale i jejich samotná motivace k němu, zlepšily. Vycházím při tom z obecného vzorce: nástup do povinné školní docházky v 6 / 7 letech, 8 / 9 stříd základní školy, 4 roky střední školy (nebo odborného vyučení s maturitou nebo bez) a 4 / 5 / 6 let vysokoškolské docházky.

U skupin žen ve věkovém rozhraní 25-34 a 35-44 pozorují nárůst v kategoriích III. a IV. a pokles v kategorii I. a II., ale u skupiny 65+ je maximum soustředěno v kategorii I. (viz. Tabulka 1). Z tohoto významu můžeme sledovat možnost výběru stupně studia téměř v celém zkoumaném období (před rokem 1938 – 2011).

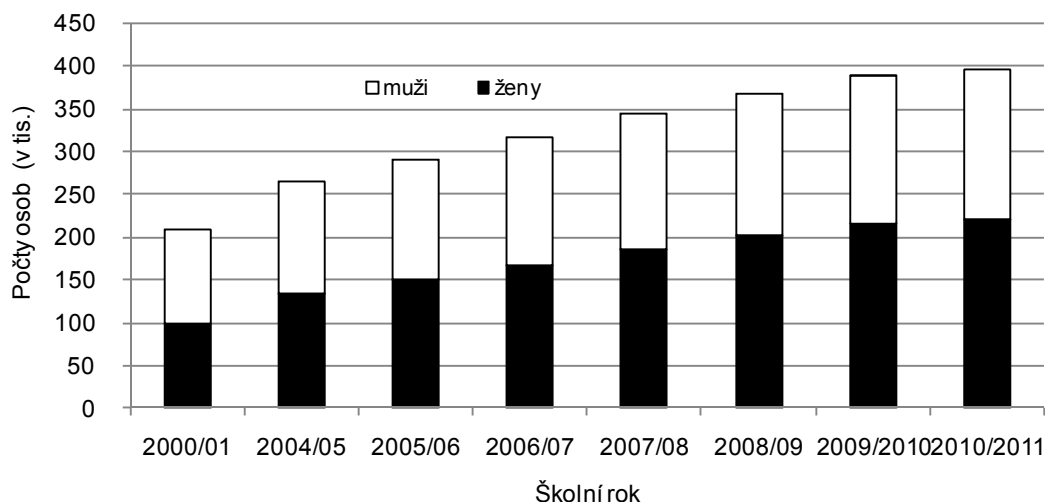
Tabulka 1 Zastoupení kategorií vzdělání v jednotlivých věkových rozhraních²¹

ŽENY		MAXIMÁLNÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ			
VĚKOVÉ ROZHRANÍ	NAROZENY V LETECH	Bez vzdělání, neukončené/ukončené základní vzdělání	středoškolské vzděláním bez maturity/ neukončené středoškolské vzdělání	středoškolské vzdělání s maturitou	Vysokoškolské vzdělání
25-34	1976-1985	▲	▲▲	▲▲▲▲	▲▲
35-44	1966-1975	▲	▲▲▲	▲▲▲	▲▲
45-54	1956-1965	▲▲	▲▲▲	▲▲▲	▲
55-64	1946-1955	▲▲	▲▲▲	▲▲▲	▲
65	před r. 1945	▲▲▲	▲▲	▲▲	▲

²¹ Zdroj: vlastní, použitá data Český statistický úřad: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/1417-11-n_2011_on-line [24. 2. 2012]

V posledních deseti letech roste počet vysokoškolských studentů. Se vzrůstajícím počtem vysokoškolských studentů roste i podíl žen mezi studenty. Ve školním roce 2000/2001 ještě mírně převažovali mezi vysokoškolskými studenty muži (představovali 53 %), ve školním roce 2010/2011 tvořil podíl žen již výše zmíněných 56 % (viz. Graf 2).

Graf 2 Počty studentů vysokých škol ve sledovaném období podle pohlaví²²

4.3. Role na trhu práce

Vývoj profesní role a role ženy na trhu práce můžeme hodnotit podle několika parametrů. Já jsem si vybrala těchto šest, které formuluji jako otázky a na které budu hledat odpovědi:

- Jaké je postavení ženy v zaměstnání? Jaká pracovní odvětví na trhu práce ženy nejvíce zastávají?
- Pracují ženy na částečný úvazek více než muži? Jaký je poměr práce na částečný úvazek a podzaměstnanosti?
- Jak se liší míra zaměstnanosti podle pohlaví a dosaženého vzdělání?
- Je rozdíl mezi průměrným měsíčním příjmem mužů a žen v jednotlivých odvětvích?
- Jak ovlivňuje postavení ženy na trhu práce (stálé zaměstnání / pracovní úvazek na dobu určitou či zkrácený úvazek) porodnost? Jaký vliv má nízká porodnost na obnovu kvalifikovaných pracovníků?

²² Zdroj: Český statistický úřad: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/1417-11-n_2011 on-line [24. 2. 2012]

Postavení ženy v zaměstnání a pracovní odvětví zastávaná ženami

Postavení zaměstnané ženy doznalo od roku 1993 jistého vývoje, i když tomu údaje o celkové zaměstnanosti neodpovídají – v roce 1993 bylo zaměstnáno 49,5 % žen a v roce 2010 45,7 %.

Mezi zaměstnanými ženami tvoří podnikatelky 12,2 % (29,3 % z celkového počtu podnikatelských subjektů a o cca 10 % nižší hodnota než mají muži) v roce 2010 a 5,8 % v roce 1993. V roce 2010 byla zaměstnaných žen zaměstnavatelkami necelá dvě procenta (mužů 5 %).

Nejvíce zaměstnaných žen bylo zjištěno ve zpracovatelském průmyslu, ve velkoobchodu a maloobchodu, ve zdravotní a sociální péči a ve vzdělávání. Nejvyšší podíly podnikajících žen se, podobně jako u mužů, vyskytovaly v odvětvích: profesní, vědecké, technické činnosti, činnosti v oblasti nemovitostí a činnost v oblasti peněžnictví a pojišťovnictví.

Jak v případě zaměstnanců (80% podíl žen), tak podnikajících (více jak 73% podíl žen) se nejvyšším podílem žen vyznačovalo odvětví zdravotní a sociální péče. Nejnižší podíly žen, jak mezi zaměstnanci (11% podíl žen), tak podnikateli (ženy zde tvořily pouze necelá 3 %), vykazovalo stavebnictví.

Tabulka 2 Profesionální odvětví v roce 2010^{23,24}

ZÁKLADNÍ ODVĚTVÍ	ŽENY %	MUŽI %	
Zpracovatelský průmysl	20,9	28,8	M
Stavebnictví	1,9	16,2	M
Velkoobchod a maloobchod	15,9	10,6	Ž
Doprava a skladování	4,1	8,8	N
Ubytování, stravování a pohostinství	4,9	2,9	N
Odborné, vědecké a technické činnosti	4,7	3,4	N
Administrativní a podpůrné činnosti	2,5	2,2	N
Veřejná správa a obrana	7,3	5,9	N
Vzdělávání	10,7	2,3	Ž
Zdravotní a sociální péče	12,6	2,1	Ž

²³ Zdroj: Vlastní, data: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--14>

²⁴ Poznámka: modrá barva - převaha mužů, červená barva – převaha žen, zelená barva – bez významného rozdílu

Podíl žen pracujících na částečný úvazek

V souvislosti s prací na částečný úvazek se setkáváme s tématem podzaměstnanosti. Jde vlastně o to, že část populace práci na částečný úvazek vyhledává a taková práce jí vyhovuje a druhá část pracuje na částečný úvazek nedobrovolně.

Důvody pro práci na částečný úvazek jsou hlavně tyto:

- absolvování profesního či školního vzdělávání
- ze zdravotních důvodů
- péče o děti nebo postiženou osobu
- nemůže najít vhodnou práci na plnou pracovní dobu

Podíl žen pracujících na částečný úvazek v poměru k celkové zaměstnanosti je 8,5 %, kdy 16,1 % žen z tohoto počtu pracuje na částečný úvazek nedobrovolně. Muži pracují na částečný úvazek podstatně méně - 2 %, ovšem k udanému počtu je s tímto stavem nespokojeno 9,5 % z nich.

Česká republika patří mezi země s nízkým podílem zaměstnaných na částečný úvazek. Je k diskuzi, zda je to dobře či špatně, protože zde není zavedena možnost volby flexibilního zaměstnání²⁵. Výhodou práce na částečný úvazek je možnost zkombinovat profesní a rodinný život. Tuto možnost často využívají ženy po skončení rodičovské dovolené. Především v případech, kdy nelze zajistit dítěti přijetí do mateřské školy pro její přeplněnost. Žena si tak může zajistit péči o dítě jen v některé dny nebo jen na dopolední hodiny. Ovšem v jedné rovině se stává z výhody finančního přilepšení i nevýhoda, protože tento typ pracovního poměru bývá často méně ohodnocen, což vyplývá z počtu méně odpracovaných hodin. Ze strany zaměstnanců bývá také vytýkáno, že i přes zkrácenou pracovní dobu je pracovní náplň stejná jako u klasického pracovního poměru.

Míra zaměstnanosti podle pohlaví a dosaženého vzdělání

S časem se významně mění jak věk pracujících žen, tak jejich dosažené vzdělání. Velký rozdíl je ve věkové skupině 15 – 19 let, kde v roce 1993 pracovalo 28,5 % žen, zatímco v roce 2010 jen 4,2 %. Stejně tendence jsou i v mužské skupině²⁶. Při bližším zkoumání vyvozují vztah mezi poklesem počtu mladých pracujících a poklesem počtu

---

²⁵ Možnost sdílení místa, plovoucí pracovní doby či částečné práce z domova.

²⁶ Poznámka: V tabulce 3 vyznačeno šedou barvou polí.

osob pracujících pouze se základním vzděláním (či žádným). Tato věková skupina se tedy nyní nezávisle na pohlaví věnuje dalšímu studiu.

V dalších věkových kategoriích dochází k postupnému nárůstu zaměstnaných žen v obou sledovaných letech. V roce 1993 dochází k mírnému poklesu zaměstnanosti žen po 50. roce života a významnému poklesu po 55. roce (na 24,9 %).

V roce 2010 dochází k velmi mírnému poklesu v kategorii žen po 50. roce. K významnému poklesu ale dochází až po 60. roce života (na 6,5 %), zde je ale třeba uvažovat délku dožití, která se neustále prodlužuje. V kategorii 60+ bude tedy v roce 2010 více žen, než v roce 1993, a tyto ženy se budou dožívat vyššího věku (budou tedy snižovat zaměstnanost v této kategorii oproti roku 1993).

Tabulka 3 Zaměstnanost v závislosti na pohlaví, věku a vzdělání²⁷

UKAZATEL	1993	2010	1993	2010	UKAZATEL
Ženy %	49,5	45,7	68,9	64,3	Muži %
věková skupina:					věková skupina:
15 – 19	28,5	4,2	34,0	6,0	15 - 19
20 – 24	49,4	37,4	81,6	53,1	20 - 24
25 – 29	58,7	61,2	93,5	84,6	25 - 29
30 – 34	75,4	59,3	94,7	92,4	30 - 34
35 – 39	86,0	74,1	94,9	93,8	35 - 39
40 – 44	87,9	86,6	94,7	92,7	40 - 44
45 – 49	89,2	86,2	91,2	91,6	45 - 49
50 – 54	76,2	83,0	86,9	87,5	50 - 54
55 – 59	24,9	54,2	69,8	78,9	55 - 59
60 +	5,7	6,5	14,0	18,2	60 +
Ženy %	49,5	45,7	68,9	64,3	Muži %
vzdělání:					vzdělání:
základní a bez vzdělání	26,5	14,7	32,5	19,8	základní a bez vzdělání
střední bez maturity	57,5	48,1	77,9	69,2	střední bez maturity
střední s maturitou	65,1	55,0	74,4	69,8	střední s maturitou
vysokoškolské	74,0	68,5	83,1	78,3	vysokoškolské

Změnu také pozorují v zaměstnanosti skupin podle dosaženého stupně vzdělání. Vzhledem k tomu, že v roce 2010 disponuje většina žen středoškolským či

²⁷ Zdroj: Vlastní, data: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--14>

vysokoškolským vzděláním (viz. podkapitola 5.2.), je překvapující, že procentuální vyjádření zaměstnanosti těchto skupin klesá. Stupeň vzdělání tedy nezlepšuje postavení ženy na trhu práce.

Průměrný měsíční příjem mužů a žen v jednotlivých odvětvích

Průměrná hrubá měsíční mzda ženy činila v roce 2010 22 414 Kč, průměrná měsíční mzda muže činila 29 953 Kč. Mzda ženy tedy dosahovala 74,8 %.

V odvětvích s významnou účastí žen je průměrná hrubá měsíční mzda ženy od 65 % do 75 % mzdy mužské (viz. Tabulka 3), naopak v odvětvích s lépe ohodnocenou ženskou prací je procentuální zastoupení žen velmi nízké (viz. Tabulka 2).

Z uvedených faktů tedy můžeme vyvodit, že ženy nejsou ohodnoceny ve stejném profesním oboru srovnatelně s muži. Celkově vyplývá z posledních průzkumů serveru platy.cz, že ženy si na stejné pracovní pozici vydělávají o 13% méně než muži. Příčinou výsledku těchto statistik může být i fakt, že zastoupení žen v daných oborech na vedoucích pozicích je nízké. Dalším problémem ve vývoji finančního ohodnocení ženy, je nesouvislost její profesní kariéry, která vyplývá z odchodu na rodičovskou dovolenou. Tyto fakta mají za následek nesouvislý vývoj profesní kariéry, což má vliv i na její finanční ohodnocení. Profesní kariéru muže odchod na rodičovskou dovolenou tolik neovlivňuje.²⁸

Tabulka 4 Odvětví podle výše průměrné hrubé měsíční mzdy^{29,30}

ODVĚTVÍ	Průměrné hrubé měsíční mzdy		
	ženy	Muži	ženy/muži %
Zemědělství	17 389	21 328	81,5
Zpracovatelský průmysl	19 099	27 696	69,0
Stavebnictví	23 883	27 793	85,9
Obchod	20 842	31 911	65,3
Doprava a skladování	23 947	27 187	88,1
Ubytování, stravování a pohostinství	15 865	19 021	83,4
Informační a komunikační činnosti	32 241	50 845	63,4

²⁸ Zdroj: <http://www.platy.cz/analyzy/muzi-vydelavaji-o-13-procent-vice-nez-zeny/50021>

²⁹ Zdroj: Vlastní, data: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--14>

³⁰ Poznámka: červená barva – odvětví s významnou účastí žen, žlutá barva – odvětví s nejnižším s rozdílem mužských a ženských platů

Peněžnictví a pojišťovnictví	36 076	70 742	51,0
Činnosti v oblasti nemovitostí	21 728	25 739	84,4
Profesní, vědecké a technické činnosti	30 697	42 829	71,7
Administrativní a podpůrné činnosti	17 639	20 024	88,1
Veřejná správa a obrana	25 553	30 843	82,8
Vzdělávání	23 147	30 807	75,1
Zdravotní a sociální péče	23 295	33 250	70,1
Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	20 321	(24 014)	84,6

Postavení ženy na trhu práce - vliv porodnosti na obnovu kvalifikovaných pracovníků

Mnoho evropských zemí (včetně České republiky) trpí nízkou porodností (za rok 2010 je 118 tis. narozených), což se v budoucnosti (i přes nynější stoupající trend) stane celospolečenským problémem. Pokles porodnosti ale není ve všech zemích stejný. Země, které řeší otázku porodnosti dlouhodobě, se dobraly k závěru, že důležitým faktorem, který ovlivňuje rozhodnutí mít první dítě, je záruka práce. (srov. ASKLOF, 2003)

„Přitom je prokázáno, že strukturální změny na pracovním trhu mají významný vliv na reprodukční chování a že stálé zaměstnání významně podporuje rozhodnutí mít první dítě. Totéž ale neplatí o pracovních úvazcích na dobu určitou a o nezaměstnanosti. Nejistota ohledně zaměstnání negativně ovlivňuje rozhodnutí mladých žen týkající se mateřství.“ (ASKLOF, 2003)

Z výše uvedených faktů tedy jasně vyplývá souvislost mezi pracovním postavením ženy a porodností. Dnešní lidé si stále více uvědomují finanční náročnost založení rodiny, a proto je jistota návratu do práce po rodičovské dovolené jedním z hlavních faktorů při rozhodování o založení rodiny.

Další faktory, které Asklof uvádí jako rozhodující při úvaze zda založit rodinu jsou bytová situace a ukončené vzdělání. Reprodukční chování žen různých vzdělanostních skupin se značně odlišuje, a to jak co se týče počtu dětí, tak i načasování mateřství, a rovněž tak odlišně probíhá případná změna jejich reprodukčního chování v měnících se socioekonomických podmínkách.

Tyto faktory mají za následek porodnost, která nedostatečně kompenzuje počet lidí odcházejících do důchodu. Dochází sice ke zvyšování věku odchodu do důchodu, ovšem tento trend neřeší problém, pokud mluvíme o řídicích či vysoce kvalifikovaných pozicích.

4.4. Vazba rodina vs. práce

Všechny společenské změny mají dopad i na vazbu rodina-práce, která významně ovlivňuje postavení české ženy na trhu práce. Před 2. světovou válkou patřila česká rodina k tzv. západoevropskému typu³¹, tato tendence byla ale násilně přerušena poválečnými vlivy, které přeformovaly českou rodinu na typ východoevropský³². Další změna přišla v 80. a 90. letech 20. století. Původní kumulace sňatku, ukončení studia, startu v zaměstnání, narození dítěte a bydlení s rodiči, která byla podporována ze strany státu různými dávkami, pořadníky na byty a regulovanými cenami služeb, byla díky tlaku ekonomických reforem a otevření nových perspektiv změněna. Dochází k upřednostnění práce, kariéry a nesezdaného soužití, prodlužuje se období vzdělávání.

Dalším důvodem odložení vstupu do manželství a pořízení potomka je vysokoškolské studium, studijní pobyty a budování kariéry. Právě budování kariéry si vynucuje buďto založení rodiny velmi brzy a věnování se kariéře a vlastnímu zaměstnání po porodu a mateřské nebo odložení mateřství na dobu, kdy bude již kariéra vybudovaná. V tomto momentu nejde již o budování kariéry v pravém slova smyslu, ale o zajištění existence rodiny.

V nynější společnosti dochází totiž k jevu, že i úplné rodiny jsou nuceny z existenčních důvodů praktikovat spoluživitelství partnerů.³³ Příjem ženy, který je obvykle nižší než příjem muže, je pro životní úroveň rodiny rozhodující a problém tedy nastává jak v případě ztráty zaměstnání jednoho z partnerů, tak v případě narození a výchovy dítěte.

V roce 2010 převládali v populaci do 29 let věku lidé, kteří ještě nevstoupili do manželství.³⁴ Ve věkové kategorii 30-34 let byla svobodných více jak třetina žen, v případě stejně starých mužů byl podíl svobodných stále více než poloviční. Až muži ve věku 35-39 let žili z více jak padesáti procent v manželství. V případě žen získávají nadpoloviční

---

³¹ = pozdní věk sňatku, existence nukleární rodiny, samostatné bydlení (ČERMÁKOVÁ, 2002)

³² = časně sňatky, soužití generací v jedné domácnosti, ekonomická závislost mladé rodiny (ČERMÁKOVÁ, 2002)

³³ Důvody pro praktikování spoluživitelství nejsou pouze finanční, ovšem ať chceme nebo ne, je otázka financí v dnešní době extrémně důležitá. Je pravda, že některé ženy mají možnost pracovat čistě pro svou seberealizaci, v povolání které je naplňuje. Drtivá většina žen však vykonává práci, která se naskytla (hlavně menší města, vesnice a oblasti s vysokou nezaměstnaností) a hlavním důvodem je nutnost fin. zajistit rodinu.

³³ Poznámka: Ve věku 20-24 let bylo více jak 90 % žen a 98 % mužů svobodných. Ve věkové skupině 25-29 let bylo svobodných ještě 66 % žen a 83 % mužů. Zdroj: <http://www.czso.cz/> on-line [3. 3. 2012]

³⁴ Poznámka: Ve věku 20-24 let bylo více jak 90 % žen a 98 % mužů svobodných. Ve věkové skupině 25-29 let bylo svobodných ještě 66 % žen a 83 % mužů. Zdroj: <http://www.czso.cz/>

většinu vdané osoby poprvé ve věku 29 let. Ženy se dají v tomto období rozdělit ve vztahu k rodině a práci do dvou skupin:

1. Ženy s preferencí rodiny

Ženy kombinují práci s rodinou, ovšem rodina má přednost a práce je pak pouze službou pro rodinu. Práce je chápána jako nutný příjem. Tyto ženy oceňují nezávislost, kterou jim dává vlastní příjem, sociální kontakty a dlouhodobé výhody (sociální a nemocenské pojištění).

2. Ženy s preferencí seberealizace

Ženy investují čas do práce a usilují o místa s větší prestiží, platem a lepší uplatněním. Rodinné plány odkládají nebo je realizují souběžně s prací, ale bez jejího omezení. K fungování rodiny využívají více služeb a zapojení partnera.

4.5. Žena této doby

V této kapitole byla má původní myšlenka prezentovat ženy zastupující obě skupiny. Můj záměr se mi ale nepodařil, ženy s preferencí rodiny nevystupují natolik veřejně, proto zde uvádím pouze jednu ženu. Ovšem doufám, že aspoň tato jedna zástupkyně bude dostatečně prezentovat novodobé úspěchy českých žen. Výběr žen jsem provedla čistě dle svého názoru.

Ing. Dana Drábová je světově známá česká jaderná fyzička a lokální politička. Od roku 1999 je předsedkyní Státního úřadu pro jadernou bezpečnost. K roku 2011 byla také místostarostkou Pyšel.

Vystudovala gymnázium v Říčanech. Dále studovala Fakultu jadernou a fyzikálně inženýrskou ČVUT, obor dozimetrie a aplikace ionizujícího záření. Ukončila diplomovou práci *Měření neutronů a stanovení dávky od neutronů pomocí mikrodozimetrie*, získala titul Ing.

Pracovala v Centru hygieny záření Institutu hygieny a epidemiologie – později Státního zdravotního ústavu – kde se zabývala ochranou před škodlivými účinky ionizujícího

zářeni. Její zaměření nebralo ohled na rozdělení mužských a ženských prací jak ve studiu, tak v zaměstnání. V letech 1995–1996 byla ředitelkou odboru havarijní připravenosti Státního úřadu pro jadernou bezpečnost, v 1996–1999 pak ředitelkou Státního ústavu radiační ochrany.

Od 1. listopadu 1999 je předsedkyní Státního úřadu pro jadernou bezpečnost. Od listopadu 2006 do listopadu 2009 předsedala asociaci západoevropských jaderných dozorů.

5. ZÁVĚR

Zdá se, že jedním z určujících faktorů, jež organizuje další život člověka, je biologické pohlaví. Ovšem to co zejména ovlivňuje náš život je gender, který se váže k biologickému pohlaví. Tyto stereotypy vycházejí z prostředí, ve kterém žijeme a setkáváme se s nimi denně. V první kapitole je žena s profesního hlediska vnímána jako matka starající se o rodinu, ovšem musí se přizpůsobit situaci, kdy je zapotřebí v domácnosti i její příjem. Pokud by se ale chtěla naplno věnovat své práci, naráží na tento stereotyp a je shledána v očích společnosti jako „podivná“. Naopak v druhé kapitole, kde se zabývám obdobím socialismu, je reprodukční úloha ženy z pohledu státního aparátu vnímána jako druhotná před pracovní. Lákavá možnost odpoutání se z genderových stereotypů předešlého období je v tomto případě nutností. Nyní na začátku 21. století si už žena nemusí volit výhradně mezi rodinou a prací, dává si spíše otázku jak být dobrou matkou a zároveň úspěšnou ve své práci. Z mé práce je tedy jasné, že se stále pohybujeme v rovině vyrovnávání se s genderovými stereotypy. Ty dnes ovlivňují například to, pro jaké vzdělání a zaměstnání se rozhodneme, kolik jaké práce v životě uděláme, jaký plat za ni dostaneme nebo jak bude náš čas rozdělen mezi placenou a neplacenou práci.

Profesní role ženy ve společnosti se měnila stejně jako její samotné postavení. Zde bych ráda podala shrnutí předešlých kapitol a doplnila několik posledních informací.

Národní obrození se výrazně zapsalo do dějin našeho národa. Po 300 letech Rakousko – uherské nadvlády přichází nová vlna českého vlastenectví a snaha o rovnoprávnost se netýká pouze občanů, ale usilují o ni i ženy. Ty se shlukují do ženských spolků. Po prvotním nadšení ovšem přichází realita všedních dnů. Spolky jsou především pro ženy

z vyšších vrstev, které povětšinou nemají potřebu pracovat, aspoň ne z finančních důvodů. Ty se věnují především charitativní činnosti. Naopak ženy – dělnice, které naopak jsou nuceny chodit do práce, protože příjem je pro ně nezbytný, nemají čas bojovat za lepší postavení. Jejich hlavním úkolem zůstává skloubit práci s péčí o rodinu a domácnost. Vzdělání se stává dostupnějším, ale především dívkám z rodin vyšších vrstev. Stále přetrvává stereotyp vůči oblastem, ve kterých by žena měla pracovat. Z dělnických profesí jde o švadleny, pradleny a služby. Pokud mluvím o profesích, u kterých je zapotřebí vzdělání zmíníme povolání učitelky či vychovatelky. Jiná povolání, např. lékařka jsou pro většinu lidí stále nepřípustná.

Po vzniku Československa a s nástupem Tomáše Garrigue Masaryka, se ženám otevíraly dveře i do politiky. Sám prezident psal a přednášel o ženských právech na universitní půdě již od devadesátých let 19. století a jeho články lze považovat za počátky české feministické politické literatury. Volební právo pasivní i aktivní pak bylo ženám zaručeno v ústavě od roku 1920. Možnost zapojit se aktivně do politického života a stát se poslankyní však využilo osm žen již v roce 1918 (např. Alice Masaryková).³⁵

Tento pozitivní vývoj byl přerušen druhou světovou válkou a neobnovil se ani po únoru 1948, kdy se u nás začal budovat socialismus. Nový režim si za úkol vytyčil rovnoprávnost žen a mužů, ta se ale odvíjí od zásadní změny ve společenském upořádání, čímž měl Lenin na mysli přechod od soukromého vlastnictví ke kolektivnímu. Tato změna byla vykonána, ovšem všeobecně propagovaná rovnoprávnost žen byla jen zdánlivá. Podle mne je jedním z důležitých faktů tzv. „druhá směna“. Snaha státu o co největší zapojení se žen do socialistického budovatelství svou prací neopomíjela skutečnost, že po skončení pracovní doby přichází péče o rodinu. Tuto skutečnost se stát snažil kompenzovat zavedením jeslí, osvobozené domácnosti, veřejnými prádelnami apod. Diskuze o rozdělení prací v domácnosti nebyla vůbec uvažována. Ani předchozí varianty nebyly nijak úspěšné – jesle navštěvovalo pouze 11% dětí do 3 let a úklidové práce byly často finančně

---

³⁵ (srov. Jarathová)

neúnosné. Co nelze nakonec vytknout byl vstřícnější přístup k rodičovské dovolené, kdy se v roce 1968 zvýšila doba jejího trvání z 14 týdnů na 26 týdnů.³⁶

Svět práce byl za socialismu relativně segregovaný podle pohlaví, avšak většina žen tento stav nepřisuzovala genderovému systému, ale chápala ho jako součást politického útlaku.

V průběhu celé práce se potýkám s hlavními problémy v oblasti postavení ženy v návaznosti na její profesní roli. Jde o sociální kontext, z kterého vyplývá možnost vzdělání a následně volba povolání. Dalším důležitým aspektem je rozdělení rolí mezi mužem a ženou v péči o rodinu. Protože pro ženu je důležité vědět, že i když se věnuje své profesi, nezanedbává péči o rodinu. Zde je potřeba zdůraznit roli mužů, ale nesmíme opomíjet ani důležitost státní správy a dalších institucí a organizací. Tímto mám na mysli především možnost docházky už tříletého dítěte do mateřské školy nebo vstřícnost ze strany zaměstnavatelů formou nabídnutí zkrácených úvazků ženám s malými dětmi.

Představy o tom, co je femininní a co je maskulinní se mění v čase. Mění se i rozdílné role, které přisuzujeme ženám ve společnosti. Dále v sobě ještě nosíme celou řadu předsudků a stereotypů, žena pro nás už ale není pouze představitelkou hodné starostlivé matky, ale i úspěšnou vědkyní nebo hrdinkou akčního filmu. Stejně tak se ve společnosti postupně usazuje představa starostlivého otce, který se postará o nemocného potomka namísto pracovních povinností.

Společnost musí postupně dozrát. Za posledních sto let se povedl velký kus práce a doufám, že za sto let bude tato práce již jen historickou kuriozitou... ženy i muži budou mít možnost rozvíjet své osobní vlohly a vlastnosti v jakémkoliv směru. Matky budou mít možnost dělat kariéru bez pocitu viny či tlaku okolí a otcové budou mít možnost zůstat doma bez toho, že by byli vystaveni společenskému tlaku, protože nejsou hlavními živiteli rodiny.

---

³⁶ srov. Wagnerová, 2009

6. POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY

1. ASKLOF, C, aj. Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů, Praha: MPSV, 2003.
2. BAHENSKÁ, M.: Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století. Praha: SLON, 2005. ISBN: 80-86429-48-2
3. BUREŠOVÁ, J.: Proměny společenskoého postavení českých žen v první polovině 20. Století. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN: 80-244-0248-3
4. HAMPLOVÁ, D.: České ženy. Vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. ISBN: 80-7330-040-0
5. HEITLINGEROVÁ, A., TRNKOVÁ Z.: Životy mladých pražských žen. Praha: SLON, 1998.
6. HORSKÁ, Pavla. Naše prababičky feministky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-380-0.
7. LAŠŤOVKA, Marek a kol. Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990. Praha: Scriptorium, 1998. ISBN 80-902151-9-X.
8. OSTROVSKÁ, S.: Ženy v dějinách lidstva. Praha: Nakladatelství Praha, 2000 ISBN: 80-902045-5-4
9. OSVALDOVÁ, B.: Česká media a feminimus, LIBRI-SLON, 2004. ISBN 80-86429-31-8.
10. SEEAR, N. A Career for Women in Industry. Oliver and Boyd LTD. 1964. Bez ISBN.
11. SVOREŇOVÁ-KIRÁLYOVÁ, B.: Žena 20. století ve světě práce. Pohled na zaměstnanou ženu v moderním světě. Praha: Práce, 1968 Tematická skupina 01/20. Bez ISBN.
12. VODÁKOVÁ, Alena, aj. Rod ženský. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-18-0.
13. WAGNEROVÁ, Alena, aj. České ženy. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003. ISBN 80-7200-777-7

14. JARATHOVÁ, Olga: Účast českých žen v politice 1. Republiky a po roce 1989. Bakalářská práce. České Budějovice, 2010.
15. WAGNEROVÁ, Alena, aj. Gender a demokracie 1989-2009. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2009. ISBN 80-86520-64-1.

Internetové zdroje:

1. <http://www.proequality.cz/res/data/005/000588.pdf>, on-line [24. 2. 2012]
2. http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/1417-11-n_2011, on-line [26. 2. 2012]
3. <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/souhrnne-zpravy-o-plneni-priorit-a-postupu-vlady-pri-prosazovani-rovných-prilezitosti-zen-a-muzu-1998---2008-39251/>, on-line [1. 3. 2012]
4. <http://www.proequality.cz/res/data/005/000588.pdf>, on-line [5. 2. 2012]
5. http://zpravy.idnes.cz/soudruh-strana-prace-vedci-rozebrali-rude-pravo-pripravuji-slovník-totality-1x2-/domaci.aspx?c=A100604_193408_domaci_hv, on-line [8. 2. 2012]
6. <http://www.platy.cz/analyzy/muzi-vydelavaji-o-13-procent-vice-nez-zeny/50021>, on-line [12. 3. 2012]

Bibliografie:

- ARMSTRONG. (2007). *Řízení lidských zdrojů: Nejnovější trendy a postupy*. Praha: Grada Publishing.
- ASKLOF. (2003). *Příručka na cestu k rovnosti žena mužů*. Praha: MPSV.
- Bahenská, M. (2005). *Počátky emancipace žen v českých*. Praha: SLON.
- BÍLEK. (2001). *Výchova k lidským právům*. Praha.
- ČERMÁKOVÁ. (2002). *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České republice*. Praha: Gender & sociology.
- Hayesová, N. (2009). *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál.

- Jandourek. *Čítanka sociologických klasiků*. Praha: Grada.
- POLIŠENSKÝ. (2000). *Ženy v dějinách lidstva*. Praha: Nakladatelství Praha.
- SVOREŇOVÁ. (1968). *Žena 20.století ve světě práce*. Člověk a práce.
- Ševčík. (17. 4 2008). *Historie lidstva*. Získáno 4. 2 2012, z Učebnice dějepisu on-line:
<http://www.ucebnice-dejepisu.ic.cz/>
- TVRDÝ. (2008). *Změny na trhu práce a perspektivy vzdělanosti*. Ostrava.
- URBAN. (2004). *Výkladový slovník řízení lidských zdrojů*. Praha: ASPI Publishing.
- Zvěřina. (1. 4 2004). *REVUE POLITIKA*. Získáno 5. 2 2012, z Politicko-společenská revue
 Centra pro studium demokracie a kultury:
<http://www.revuepolitika.cz/clanky/630/feminismus-a-jeho-soucasne-podoby>

Seznam grafů:

Graf 1 Populace podle věku a vzdělání v roce 2010	28
Graf 2 Počty studentů vysokých škol ve sledovaném období podle pohlaví	30

Seznam tabulek:

Tabulka 1 Zastoupení kategorií vzdělání v jednotlivých věkových rozhraních	29
Tabulka 2 Profesionální odvětví v roce 2010	31
Tabulka 3 Zaměstnanost v závislosti na pohlaví, věku a vzdělání	33
Tabulka 4 Odvětví podle výše průměrné hrubé měsíční mzdy.....	34

Seznam příloh:

Příloha 1 Tabulka historický vývoj České republiky	I
Příloha 2 Graf obyvatelstva podle pohlaví, věku a rodinného stavu k 31. 12. 2010.....	II
Příloha 3 Obyvatelstvo podle pohlaví a hlavních věkových skupin (stav k 31. 12.).....	III

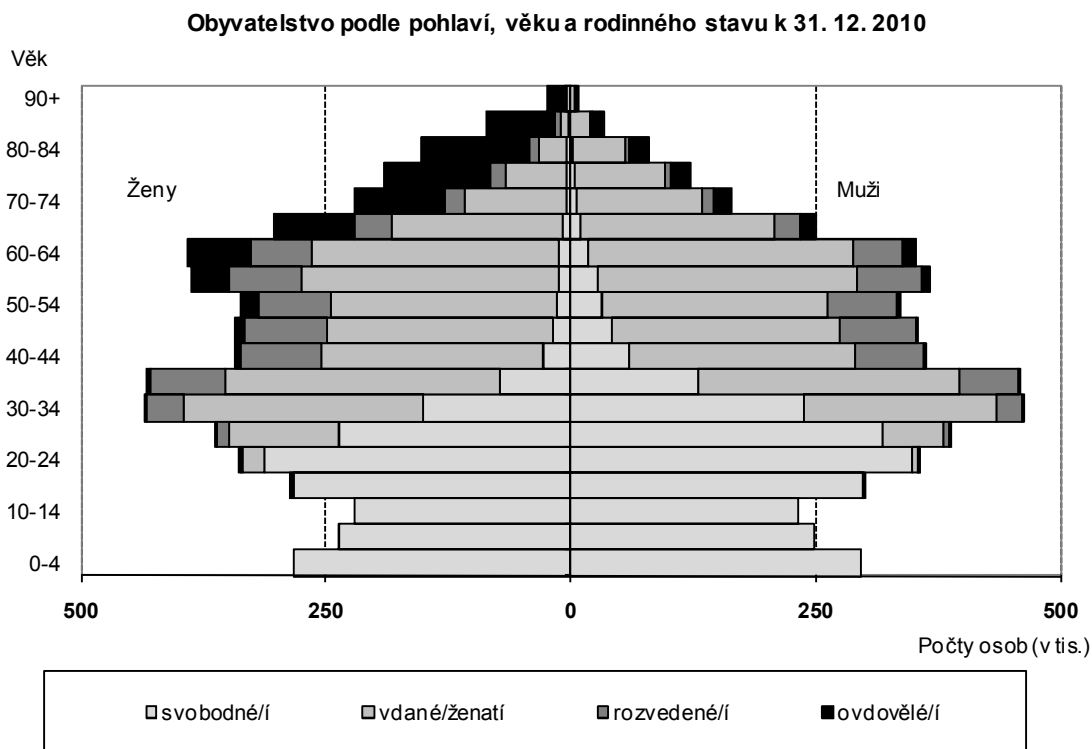
7. PŘÍLOHY

Příloha 1 Tabulka historický vývoj České republiky³⁷

Československo / Česko-Slovensko (1918–1992) 											
Časová osa	Vznik	1918–1938	Druhá světová válka (1938–1945)	1945–1948	1948–1989	1989–1992	Zánik				
<u>Čechy</u> <u>Morava</u> <u>Slezsko</u>	z části <u>Rakouska-Uherska</u> (do 1918)	Československo (1918–1938) <u>První republika</u> <u>Ústava</u> (1920)	<u>Sudety</u> anexe <u>Nacistickým Německem</u> (1938–1945)	Československo (ČSR) (1945–1948) <u>Třetí republika</u>	Československá republika (ČSR) (1948–1960) Deklarována jako "lidově-demokratická" <u>Ústava 9. května</u> (1948)	Československá <u>socialistická</u> <u>republika</u> (ČSSR) (1960–1990) Součástí jsou (1969-1990) <u>Česká socialistická</u> <u>republika</u> a <u>Slovenská socialistická</u> <u>republika</u>	Československá <u>federativní</u> <u>republika</u> / <u>Česká</u> <u>a Slovenská</u> <u>Federativní</u> <u>Republika</u> (ČSFR) (1990–1992) Součástí jsou Česká republika a Slovenská republika				
<u>Slovensko</u>	z části <u>Uherska</u> (do 1918)		Česko-Slovenská republika (ČSR) (1938–1939) <u>Druhá</u> <u>republika</u> včetně autonomní oblasti <u>Slovenska a</u> <u>Podkarpatské</u> <u>Rusi</u>					<u>Protektorát</u> <u>Čechy a</u> <u>Morava</u> (1939–1945)	<u>Slovenská</u> <u>republika</u> (1939–1945)	<u>jižní</u> <u>Slovensko a</u> <u>Podkarpatská</u> <u>Rus</u> (1939–1945) připojené k <u>Maďarskému</u> <u>království</u>	<u>Česká</u> <u>republika</u> (od 1993)
<u>Podkarpatská</u> <u>Rus</u>			<u>Zakarpatská oblast</u> součást <u>Ukrajinské SSR</u> (1944/1946–1991)					<u>Zakarpatská oblast</u> součást <u>Ukrajiny</u> (od 1991)	<u>Slovenská</u> <u>republika</u> (od 1993)		
			<u>Exilová vláda</u>								

³⁷ Zdroj: www.wikipedie.cz

Příloha 2 Graf obyvatelstva podle pohlaví, věku a rodinného stavu k 31. 12. 2010

Příloha 3 Obyvatelstvo podle pohlaví a hlavních věkových skupin (stav k 31. 12.)³⁸

Pramen: ČSÚ

Source: CZSO

Rok	Ženy		Muži		Celkem		Struktura v %	
	osoby	%	osoby	%	osoby	%	ženy	muži
<i>Celkem Total</i>								
1993	5 314 716	100,0	5 019 297	100,0	10 334 013	100,0	51,4	48,6
1995	5 304 829	100,0	5 016 515	100,0	10 321 344	100,0	51,4	48,6
2000	5 269 815	100,0	4 996 731	100,0	10 266 546	100,0	51,3	48,7
2003	5 236 715	100,0	4 974 740	100,0	10 211 455	100,0	51,3	48,7
2004	5 239 664	100,0	4 980 913	100,0	10 220 577	100,0	51,3	48,7
2005	5 248 431	100,0	5 002 648	100,0	10 251 079	100,0	51,2	48,8
2006	5 261 005	100,0	5 026 184	100,0	10 287 189	100,0	51,1	48,9
2007	5 298 196	100,0	5 082 934	100,0	10 381 130	100,0	51,0	49,0
2008	5 331 165	100,0	5 136 377	100,0	10 467 542	100,0	50,9	49,1
2009	5 349 616	100,0	5 157 197	100,0	10 506 813	100,0	50,9	49,1
<i>Věk 0-14 let Age 0-14</i>								
1993	979 932	18,4	1 029 820	20,5	2 009 752	19,4	48,8	51,2
1995	923 379	17,4	969 880	19,3	1 893 259	18,3	48,8	51,2
2000	810 567	15,4	853 867	17,1	1 664 434	16,2	48,7	51,3
2003	756 628	14,4	797 847	16,0	1 554 475	15,2	48,7	51,3
2004	742 760	14,2	784 186	15,7	1 526 946	14,9	48,6	51,4
2005	730 146	13,9	771 185	15,4	1 501 331	14,6	48,6	51,4
2006	719 449	13,7	760 065	15,1	1 479 514	14,4	48,6	51,4
2007	718 618	13,6	758 305	14,9	1 476 923	14,2	48,7	51,3
2008	720 054	13,5	759 953	14,8	1 480 007	14,1	48,7	51,3
2009	727 365	13,6	767 005	14,9	1 494 370	14,2	48,7	51,3
<i>Věk 15-59 let Age 15-59</i>								
1993	3 218 572	60,6	3 247 506	64,7	6 466 078	62,6	49,8	50,2
1995	3 267 551	61,6	3 303 427	65,9	6 570 978	63,7	49,7	50,3
2000	3 330 741	63,2	3 376 152	67,6	6 706 893	65,3	49,7	50,3
2003	3 316 889	63,3	3 368 866	67,7	6 685 755	65,5	49,6	50,4
2004	3 311 038	63,2	3 366 074	67,6	6 677 112	65,3	49,6	50,4
2005	3 313 701	63,1	3 381 667	67,6	6 695 368	65,3	49,5	50,5
2006	3 301 945	62,8	3 382 302	67,3	6 684 247	65,0	49,4	50,6
2007	3 302 989	62,3	3 404 147	67,0	6 707 136	64,6	49,2	50,8
2008	3 301 344	61,9	3 422 632	66,6	6 723 976	64,2	49,1	50,9
2009	3 283 877	61,4	3 408 483	66,1	6 692 360	63,7	49,1	50,9
<i>Věk 60 a více let Age 60+</i>								
1993	1 116 212	21,0	741 971	14,8	1 858 183	18,0	60,1	39,9
1995	1 113 899	21,0	743 208	14,8	1 857 107	18,0	60,0	40,0
2000	1 128 507	21,4	766 712	15,3	1 895 219	18,5	59,5	40,5
2003	1 163 198	22,2	808 027	16,2	1 971 225	19,3	59,0	41,0
2004	1 185 866	22,6	830 653	16,7	2 016 519	19,7	58,8	41,2
2005	1 204 584	23,0	849 796	17,0	2 054 380	20,0	58,6	41,4
2006	1 239 611	23,5	883 817	17,6	2 123 428	20,6	58,4	41,6
2007	1 276 589	24,1	920 482	18,1	2 197 071	21,2	58,1	41,9
2008	1 309 767	24,6	953 792	18,6	2 263 559	21,6	57,9	42,1
2009	1 338 374	25,0	981 709	19,0	2 320 083	22,1	57,7	42,3

³⁸ Zdroj: Český statistický úřad: <http://www.czso.cz/csu/2010ediciplan.nsf/kapitola/1413-10--10>